

institute dostal a kde se z něj původně zpívalo nebo hrálo.

Gregor Hermann využil potenciál dostupných pramenů, které analyzoval a konfrontoval se starší literaturou, přičemž získané poznatky prezentoval systematicky a jako celek tříděný logicky dle jednotlivých historických etap v dějinách knihovny. Celé téma a životní

osudy významných osobností Ratsschulbibliothek Zwickau zasadil do širších souvislostí a v okruhu dnešní muzikologie se tak jedná o velmi vítanou a inspirativní práci.

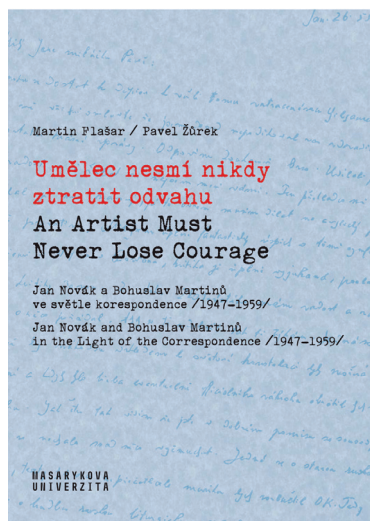
<https://doi.org/10.31577/musicoslov.2024.1.9>

Hana Studeničová

Ústav hudobnej vedy SAV, v. v. i.

Martin Flašar – Pavel Žůrek: Umělec nesmí nikdy ztratit odvahu. Jan Novák a Bohuslav Martinů ve světle korespondence (1947 – 1959)

Brno : Masarykova univerzita, 2022, 423 s. ISBN 978-80-210-9890-9

Monografia Martina Flašara a Pavla Žůreka prináša možnosť nahliadnúť do fenoménu, ktorý je v dejinách hudby síce častým javom, ale ktorému sa iba zriedka venuje osobitná monografická pozornosť: vzťah učiteľa a žiaka – žiaka a učiteľa. Vo Flašarovej, resp. Žůrekovej monografii ide o vzťah medzi českými hudobnými skladateľmi Bohuslavom Martinů (1890 – 1959) a Janom Novákom (1921 – 1984). Ide o prvú monografiu, ktorá mapuje životné paralely a prelínanie sa osudov oboch českých skladateľov. Martin Flašar

sa špecializuje na tému Novák-hudobný skladateľ a napísal na ňu viacero štúdií, hoci téma J. Nováka má v novšej českej muzikológii už širšie zázemie, napríklad prostredníctvom príspevkov Evy Nachmilnerovej, Jarmily Mráčkovej.

Základné fakty o životných paralelách Martinů a Nováka uvedené v monografii sú všeobecne známe: Jan Novák po štúdiu na jezuitskom a klasicckom gymnázii vo Velehrade a Brne a po štúdiu na brnianskom konzervatóriu a na AMU v Prahe, resp. JAMU v Brne, bol na krátku dobu žiakom B. Martinů v hudobnej kompozícii. Obaja sa stretli počas Novákovho štipendijného pobytu v USA v rokoch 1947 – 1948. Na rozdiel od Martinů sa Novák vrátil do Československa. V roku 1968 emigroval a žil a pôsobil ako hudobný skladateľ v Dánsku, Taliansku a napokon v Nemecku, kde v roku 1984 zomrel. Novák sa stal popularizátorom a šíriteľom diela B. Martinů v cudzine.

Monografia sa sústreďuje na ústredný bod biografie Nováka, ktorým bolo jeho stretnutie s Martinů, ktoré síce trvalo len niekoľko mesiacov medzi rokmi 1947 – 1948, ale malo výrazný formatívny vplyv na Novákov skladateľský prejav.

Flašarova paralelná česko-anglická časť práce prináša doteraz neznámy pramenný materiál z pozostalosti Martinů a Nováka, ktorá sa nachádza v Českom muzeu hudby

a v súkromných archívoch; čerpá zo svedectiev najmä Charlotty Martinů, Pavla Bořkovca, Miloša Šafránka a rodiny J. Nováka. Na ich základe je po prvýkrát podrobne zmapovaný Novákov študijný pobyt v USA v rámci štipendia Ježkovej nadácie, pod gesciou vtedajšieho Československého ministerstva školstva a osvetu. Novák absolvoval v Tanglewoode v štáte Massachusetts v lete 1947 kompozičný kurz u amerického skladateľa Aarona Coplanda, pričom sa napríklad zoznámil aj s Leonardom Bernsteinom. Po skončení kurzu navštívil v New Yorku B. Martinů, ktorý ho prijal za svojho žiaka. Mala to byť predpríprava J. Nováka na jeho pokračujúce štúdium u B. Martinů na pražskej AMU. Keďže možnosť návratu Martinů do Československa, ktorý Martinů plánoval, stroskotala, ďalšie štúdium Nováka u Martinů sa už neuskutočnilo. Pre Nováka po roku 1948 už nebolo možné vycestovať do cudziny, preto sa už nikdy viac osobne nestretli a až do smrti Martinů v roku 1959 udržiavali kontakt už len prostredníctvom korešpondencie.

Novák bol, rovnako ako Martinů, v hudobnej kultúre socialistického Československa „persona non grata“, pretože ani on svojou hudbou nezapadal do oficiálnej ideologickej línie socialistického realizmu; svedčí o tom aj v knihe zaznamenaná kuriózna a takmer denunciačná diskusia českých skladateľov o Novákovej skladbe *Variace na téma B. Martinů pro dva klavíry* na Svaze československých skladateľů v roku 1950 (s. 122). Novákovi sa podarilo emigrovať z preňho pomerne dusných pomerov v socialistickom Československu až v roku 1968 po vpáde armád Varšavskej zmluvy.

Priateľsko-dôverný vzťah medzi Martinů a Novákom evokuje podobný vzťah Miloša Šafránka a B. Martinů, hoci Novák ako hudobný skladateľ mal nepochybne oveľa väčší vhlad do hudby Martinů ako Šafránek. Ten vo svojej martinůvskej monografii z roku 1961 (*Bohuslav Martinů. Život a dílo*) čerpal aj zo svedectiev J. Nováka, s ktorým bol v osobnom kontakte. Martinů sa v listoch Novákovi zmieňuje o Šafránkovi, ktorý bol prvým, kto inicioval v martinůvskej muzikológii tému Martinů–Novák. Jeho mono-

grafia je tak tiež jedným zo zdrojov Flašarovej/Žůrekovej práce.

Doteraz neznáma korešpondencia medzi oboma skladateľmi kompletizuje a obohacuje doterajší obraz o B. Martinů ako človeku a skladateľovi. Kniha obsahuje aj korešpondenciu medzi J. Novákom a jeho budúcou manželkou pianistkou Eliškou Hanouskovou, kde sa Novák zmieňuje o kompozičných lekciách u B. Martinů. Novák pod dojmom nemilosrdnej kritiky a škrtov a zásahov Martinů do jeho skladieb začal uvažovať, že sa komponovania vzdá (ako cituje Novák, podobnú skúsenosť – „horší škola ako u Martinů už nemôže existovať“ – mala aj Vítězslava Kaprálová). Novák však napokon dospel k poznaniu, že prísnosť Martinů je na prospech vecí. Martinů Nováka napokon presviedčal, že je veľmi talentovaný, poukazujúc na to, že podobné krízy zažil aj on sám. Veď napokon Martinů napísal Novákovi priaznivé osvedčenie o štúdiu uňho a zároveň napísal odporúčanie na ďalšie štúdium v Prahe na AMU (s. 262). Novák však v štúdiu na AMU už nepokračoval, hoci sa naďalej venoval hudobnej kompozícii.

V poslednom, symbolickom liste Nováka Bohuslavovi Martinů po jeho smrti, uvádzanom v monografii, oslovuje Novák Martinů „Milý padre“, zrejme s historickou reminiscenciou na Padre Martiniho, talianskeho hudobného teoretika-františkána v 18. storočí, učiteľa kompozície W. A. Mozarta.

Ťažiskovým aspektom monografie je uvádzané široké spektrum korešpondencie medzi Novákom a Martinů, a českými osobnosťami hudobného života (K. Šebánek, J. Löwenbach, P. Bořkovec, a i.). Martinů píše Novákovi o svojich nových kompozíciách, o ich vydávaní a predvedeniach a teší sa z úspechu Novákových diel; niekedy sa však vyjadruje aj veľmi kriticky, keď bol napríklad nespokojný s Novákovou editorskou prácou na partitúre svojej kantáty *Polní mše*.

Z dokumentov, ktoré boli zverejnené po prvýkrát, možno zaznamenať Novákovu prednášku *O Bohuslavovi Martinů* a jeho tvorbe pre katolícke združenie Opus bonum v Nemecku v roku 1975 (s. 280–286). Jeho osobné spomienky *Vzpomínka na učitele Bohuslava Martinů* (s. 280–286) však boli pub-

likované už v roku 1957 v zborníku Zdeňka Zouhara *Bohuslav Martinů. Sborník vzpomínek a studií*. Pozoruhodný je anglický list Nováka jazzovému basgitaristovi Michaelovi Hendersonovi z roku 1984, v ktorom J. Novák reaguje na Hendersonov záujem o hudbu a osobnosť B. Martinů, a na jeho otázky na túto tému (s. 276-280).

Autori umožnili v monografii prehovoriť Novákovej rodine, jeho dvom dcéram a manželke. Čitateľ sa od nich dozvedá, že hudba Martinů bola pre rodinu Novákových súčasťou ich života a rodiny, či bol to u nich až takmer pestovaný kult. Po Novákovej smrti v roku 1984 udržiavala rodina Novákových intenzívne kontakty s vdovou Charlotte Martinů. Pianistka Eliška Nováková, interpretka skladieb Martinů, poskytla pre potreby monografie viaceré zaujímavé a doposiaľ neznáme informácie týkajúce sa osobnosti a života svojho manžela.

K rodinným spomienkam editori pridali aj zaujímavé spomienky Novákovho priateľa, nemeckého klasického filológa-bádatela latinského jazyka Wilfrieda Stroha, ktorý písal o Novákovej katolíckej spiritualite a jeho celoživotnej láske k latinčine. J. Novák sa tento jazyk naučil tak dokonale, že napokon písal latinskú poéziu. Novákovu báseň o Bohuslavovi Martinů v latinčine uvádza aj Flašar na strane 257.

Za heuristicky veľmi cenné možno považovať vo Flašarovej/Žurekovej monografii časť *Conclusio – Životní a hudební paralely Novák-Martinů* porovnávajúcu ich kultúrne zázemie a samotnú hudbu. Z kapitoly vyplýva, že medzi Novákom a Martinů existuje veľa paralel. Obaja skladatelia viedli svojou tvorbou českú hudbu k väčšej otvorenosti voči európskym hudobným trendom, hoci o generáciu mladší Novák bol otvorený aj postupom, ktoré Martinů už neabsorboval, ktoré mu boli cudzie: metódam dvanásttónovej techniky, serializmu a aleatoriky. Novák však napokon tiež zaujal „martinůvsky“ rezer-

vovaný a skeptický postoj k týmto prúdom, ku svojej, ako to nazval, „filozoficko-vědecké muzice“, v mene príklonu k moravskej ľudovosti, ľudovej slovesnosti, ku pašijovým hrám a k moravskej modalite. Martinů ovplyvnil Nováka svojou francúzskou estetikou klasickej umiernenosti, zdržanlivosti racionality, ku ktorej sa Martinů proklamatívne hlásil aj vo svojej publicistike (Martinů: „[...] kultura, která má v programu právě pořádek, proporce, formu, přesnost a jasnost, prostý zdravý smysl“, s. 158). Nováka a Martinů spájala ich silná afinita k neoklasicizmu. V súvislosti s Novákovým silným vzťahom k hudbe Martinů monografia nastoľuje závažnú otázku „mimetického nebezpečí“, epigónstva, vedomého či nevedomého napodobňovania kompozičného štýlu Martinů (s. 170).

Autori monografie možno mohli poukázať viac aj na rozdiely oboch skladateľov, napríklad v ich vzťahu k Debussyho impresionizmu a neskoršiemu neoimpresionizmu, ktoré mali v tvorbe Martinů väčšiu formatívnu úlohu ako u Nováka. Na druhej strane jazz, ktorý bol u Martinů iba ranou prechodnou etapou parížskeho „dynamizmu“ 20. rokov, zanechal u Nováka oveľa trvalejšiu stopu a bol tiež jednou z príčin, prečo mal Novák v socialistickej hudobnej kultúre postavenie „disidenta“, nekompatibilného s touto kultúrou. Novák na rozdiel od Martinů tiež viac inklinoval k fúgovým kompozíciám.

Súčasťou monografie je bohatá príloha s fotografickou dokumentáciou Nováka a Martinů, ako aj viaceré faksimile Novákových partitúr. Jej prínos ocenia ďalší bádatelia zaoberajúci sa tvorbou Martinů a Nováka, pre nezainteresovaného čitateľa zároveň prináša svedectvo doby, v ktorej obaja významní skladatelia pôsobili.

<https://doi.org/10.31577/musicoslov.2024.1.10>

Vladimír Fulka

Ústav hudobnej vedy SAV, v. v. i.